

بررسی و تحلیل صنایع لفظی بدیع

(با تکیه بر مقایسه صنایع لفظی قرن ششم با روزگار حاضر)

نویسنده:

زینب طالبی

آفتاب

عنوان : بررسی و تحلیل صنایع لفظی بدیع
نویسنده : زینب طالی
نشر و پخش : موسسه انتشاراتی آفتاب گیتی
صفحه آرا و طراح جلد : سید عباس موسوی
نوبت چاپ : اول، ۱۴۰۰
شمارگان : ۴۰۰ نسخه
چاپ : فدک
قیمت : ۴۰۰۰۰۰ ریال
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۵-۶۶۰-۳

سرشناسه : طالبی، زینب، ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآور : بررسی و تحلیل صنایع لفظی بدیع
(با تکیه بر مقایسه صنایع لفظی قرن ششم با روزگار حاضر)
مشخصات نشر : تهران : آفتاب گیتی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری : ۱۰۲ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۵-۶۶۰-۳
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : فارسی - بدیع
موضوع : معانی و بیان
موضوع : Rhetoric
رده بندی کنگره : PIR3361
رده بندی دیویی : ۸۴۰/۴۲
شماره کتابشناسی ملی : ۸۴۳۷۱۴۶

کلیه حقوق این اثر برای انتشارات آفتاب گیتی محفوظ است. انتشار و ذخیره سازی تمام یا بخشی از این اثر به هر شکل (چاپی، الکترونیکی و ...) بدون مجوز از ناشر غیر قانونی و قابل پیگیری است.

آفتاب گیتی
دفتر نشر

نشانی دفتر : تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، نیش خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ولیعصر، پلاک ۱۳۱۴، طبقه سوم، واحد ۹
نشر و پخش همراه: ۰۹۱۲۳۳۴۲۳۶۲ - ۰۲۱۶۶۹۶۹۸۳۷
سایت انتشارات : www.aftabegiti.com
فروشگاه آنلاین : shop.aftabegiti.com

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
----	-------------

فصل اول : بدیع از آغاز تا قرن ششم

۱۴	 مقدمه
۱۵	 پیدایش بلاغت در زبان عربی
۱۶	 آثار بلاغی عربی پیش از آثار بلاغی و بدیعی فارسی
۱۷	 سیر تحول صنایع بدیعی از آغاز تا قرن ششم
۱۸	 مؤلفان و شارحان بعد از عبدالقاهر جرجانی
۱۹	 بلاغت و بدیع در زبان فارسی
۲۲	 نتیجه

فصل دوم : بدیع در قرن ششم

(با تکیه بر بررسی و تحلیل و مقایسه‌ی صنایع لفظی در کتاب ترجمان البلاغه، حدائق السحر و المعجم فی معاییر اشعار المعجم)

۲۶	 مقدمه
۲۸	 نویسنده‌ی ترجمان البلاغه و ساختار کتاب او
۳۰	 نویسنده‌ی حدائق السحر و ساختار کتاب او
۳۱	 نویسنده‌ی المعجم فی معاییر اشعار المعجم و ساختار کتاب او
۳۳	 بررسی و تحلیل و مقایسه‌ی صنایع لفظی در سه کتاب مورد بحث
۳۴	 ترصیع
۳۵	 موازنه
۳۶	 فی الترصیع مع التجنیس
۳۷	 تجنیسات
۳۷	 جناس تام
۳۸	 جناس ناقص

۳۹	جناس زاید
۳۹	جناس مرکب
۴۱	جناس مکرر (مردد، مزدوج)
۴۴	جناس مطرف
۴۴	جناس خط
۴۶	المقلوبات
۴۸	اشتقاق (اقتضاب)
۵۰	مضارعه
۵۱	ردالعجز علی الصدر
۵۴	عکس
۵۶	المتلون (ذو بحرین)
۵۷	ذوقافیتین
۵۷	اعنات
۵۹	تضمین المزدوج (اعنات القرینه)
۶۰	المسمط
۶۱	اسجاع

فصل سوم: بدیع در روزگار حاضر

(با تکیه بر بررسی و تحلیل صنایع لفظی و مقایسه آن با صنایع لفظی قرن ششم)

۷۲	مقدمه
۷۳	سجع
۷۴	ترصیع
۷۵	المسمط
۷۶	تضمین المزدوج
۷۷	جناس

۷۷	جناس تام
۷۸	جناس ناقص
۷۸	جناس زاید
۷۸	جناس مرکب
۷۹	جناس مزدوج
۷۹	جناس مطرف
۸۰	جناس خط
۸۰	جناس مضارع و لاحق
۸۱	جناس لفظی
۸۲	اشتقاق
۸۳	قلب
۸۴	رد العجز علی الصدر و رد الصدر علی العجز
۸۵	رد المطلع
۸۶	رد القافیه
۸۶	طرد و عکس
۸۷	اعنات (لزوم مالا یلزم)
۸۸	تکریر (مکرّر)
۸۸	واج آرای
۹۰	ذو قافیتین
۹۱	ذو بحرین
۹۱	تشابه الاطراف (تسیغ)
۹۴	نتیجه گیری
۹۹	منابع و مأخذ

مقدمه

دانش بدیع یکی از شاخه‌های علم بلاغت است که در دو بخش لفظی و معنوی به بررسی آرایش الفاظ و زیبایی سخن می‌پردازد. در این کتاب با عنوان «بررسی و تحلیل صنایع لفظی بدیع» (با تکیه بر مقایسه صنایع لفظی قرن ششم با روزگار حاضر)، صنایع لفظی مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. بسامد صنایع لفظی در امهات کتب بدیعی قرن ششم (ترجمان البلاغه، حقائق السحر، المعجم) و کتاب‌های روزگار حاضر، توجه خاص بدیع نویسان به هر کدام از این صنایع و همچنین نوآوری‌های بدیع نویسان امروزی در این حوزه ی بدیعی، اساس این پژوهش به شمار می‌رود.

با وجود انجام برخی پژوهش‌ها درباره‌ی نقد و بررسی صنایع لفظی و طبقه‌بندی آن‌ها، به نظر می‌رسد تا کنون پژوهش جامعی به این شکل و ساختار درباره‌ی بررسی و تحلیل و مقایسه صنایع لفظی قرن ششم با روزگار حاضر صورت نگرفته است.

این کتاب در سه فصل تنظیم و تدوین شده است: فصل اول، به بدیع از آغاز تا قرن ششم اختصاص دارد. در فصل دوم، بررسی و تحلیل صنایع لفظی در قرن ششم نشان داده شده است. فصل سوم بررسی و تحلیل صنایع لفظی در روزگار حاضر آمده است. فصل اول با عنوان بدیع از آغاز تا قرن ششم، به بررسی پیشینه و سیر بلاغت و بدیع قبل از تألیف کتب بدیعی فارسی پرداخته است. در فصل دوم با عنوان بررسی و تحلیل صنایع لفظی در قرن ششم، صنایع لفظی در کتاب‌های مهم بدیعی این دوره (ترجمان البلاغه، حقائق السحر و المعجم) مورد بررسی و تحلیل و مقایسه قرار گرفته‌اند تا به جایگاه بدیع لفظی و بسامد و انواع آن در کتاب‌های بدیع این دوره پی برده شود. در فصل سوم با عنوان بررسی و تحلیل صنایع لفظی در روزگار حاضر، به بررسی صنایع لفظی در مشهورترین کتاب‌های بدیع امروزی از جمله «فنون بلاغت و صناعات ادبی»، «بدیع» (زیباشناسی سخن پارسی)، «نگاهی تازه به بدیع»، «بدیع از دیدگاه زیباشناسی»، «هنر سخن آرای» (فن بدیع)، «نقد بدیع»، «عروسان سخن» و مقایسه‌ی آن‌ها با

صنایع لفظی کتاب‌های مهم بدیعی قرن ششم پرداخته شده است تا از این منظر به بسامد و جایگاه صنایع لفظی در دو دوره و مقایسه آن‌ها با هم به نوآوری‌های بدیع نویسان امروزی در حوزه بدیع لفظی پی برده شود.

لازم به یاد آوری است که با بررسی صنایع لفظی در دو دوره ذکر شده، صنایع لفظی در صدر دیگر صنایع بدیعی قرار گرفته اند که به نظر می رسد توجه به جنبه آوایی و موسیقایی آن‌ها باشد که باعث زیبایی بیشتر و آهنگین نمودن کلام می شوند. بدیع نویسان روزگار حاضر علاوه بر صنایع شناخته شده‌ی قرن ششم، از نوآوری‌هایی همانند جناس لاحق، جناس مضارع، واج آرایی و ... در حوزه‌ی آرایه‌های لفظی بهره گرفته که رد پای آن‌ها را در کتاب‌های بدیع امروزی می‌توان یافت که بیانگر توجه آن‌ها به بدیع لفظی است یعنی صنایع لفظی از حدود ۲۰ صنعت در قرن ششم به حدود ۲۷ صنعت در روزگار معاصر افزایش یافته است.

همچنین بعضی از صنایع لفظی در قرن ششم جایگاه والایی داشته، مانند «ترصیع مع التجنیس» اما این صنعت به ندرت در کتاب‌های بدیع امروزی آمده است.

بر عکس صنایعی هم هستند همانند «واج آرایی» که در گذشته اصلاً مطرح نبوده اند، اما به دلیل آن که بسامد بالایی در شعر شاعران دارد، امروزه در بیشتر کتاب‌های بدیعی به عنوان یکی از عوامل مهم موسیقایی سخن و جزو صنایع مهم لفظی بر شمرده شده است.

امیدوارم نتیجه‌ی رنج نگارنده که به شکل کتاب حاضر به مشتاقان و علاقمندان به زبان و ادبیات فارسی و به ویژه زیبا شناسی شعر فارسی تقدیم شده، مورد قبول نظر واقع شود. در پایان از همه‌ی اساتیدی که راهنمای من در انجام این پژوهش بوده‌اند، و وقت گران قدر خود را در اختیار اینجانب قرار دادند، صمیمانه سپاس‌گزاری می‌کنم.

زینب طالبی

اردیبهشت ۱۴۰۰